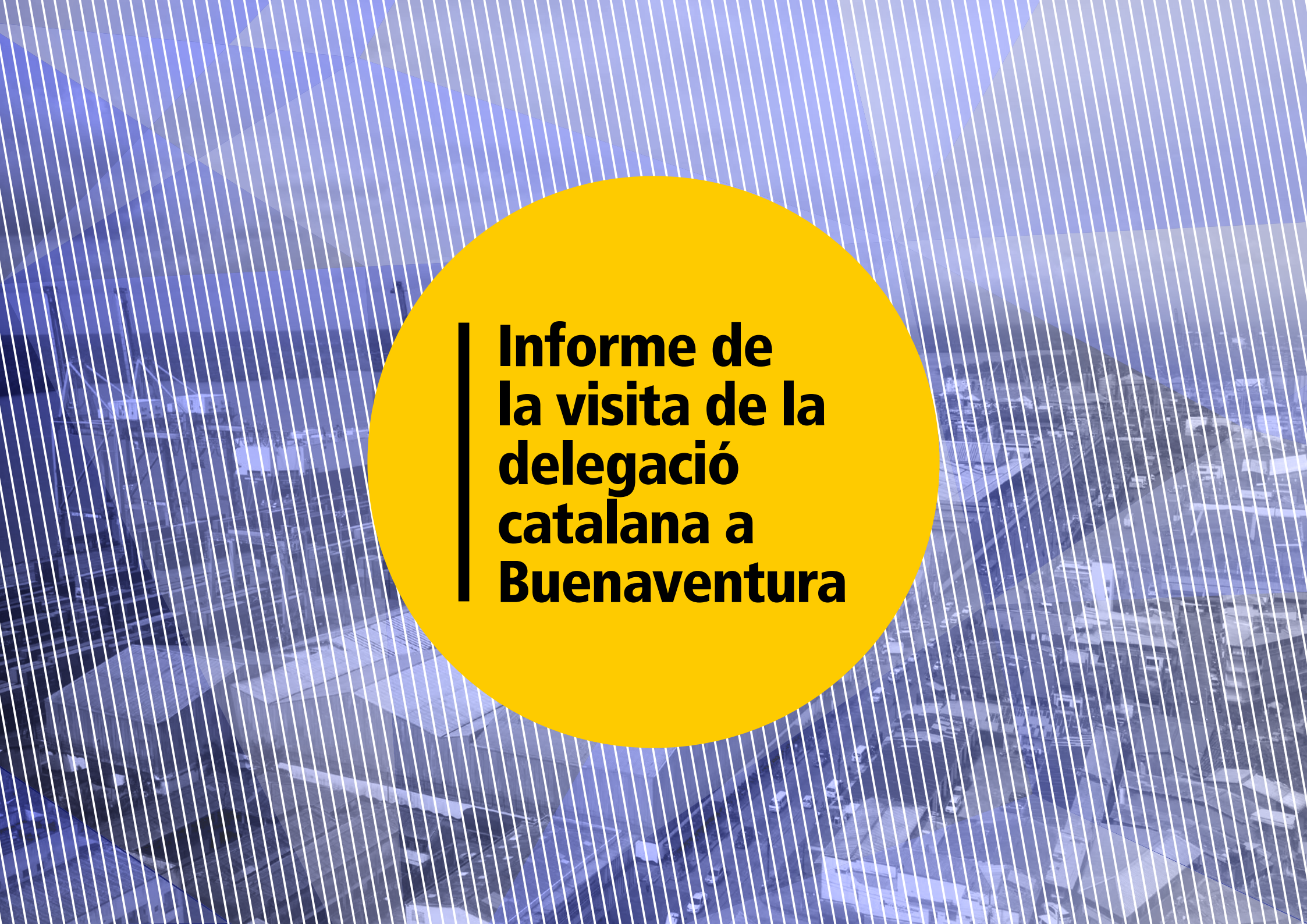

An aerial photograph of a port area, showing various industrial structures, cranes, and buildings. The image is overlaid with a semi-transparent blue filter and a large yellow circle in the center. The text is positioned within this circle.

Informe de la visita de la delegació catalana a Buenaventura

Índex

1. Presentació, antecedents i composició de la delegació	3
2. Visites i reunions mantingudes	5
3. La violència a Buenaventura: violència estructural i armada	8
3.1 Context social i econòmic	8
3.2 La violència i les seves causes	9
3.3 Els megaprojectes	12
3.4 Les converses de pau entre el Govern colombià i les guerrilles	13
4. El Grup TCB i la marca Barcelona a Buenaventura	14
4.1 El Grup TCB	14
4.2 La violència a la Comuna 5	17
4.3 Empitjorament de les condicions de vida	17
4.4 Màster Pla de Buenaventura 2050 i la Marca Barcelona	18
5. Conclusions i recomanacions	20
5.1 A l'empresa Grup TCB	21
5.2 A l'Estat colombià	22
5.3 A les institucions catalanes	23

1. Presentació, antecedents i composició de la delegació

Entre el 27 d'abril i el 2 de maig, una delegació catalana formada per representants d'organitzacions de la societat civil i d'institucions catalanes va visitar Buenaventura, ciutat portuària de la costa del Pacífic colombià, que supera tots els índexs del país en violència i vulneracions de drets humans.

L'objectiu de la delegació va ser conèixer de manera directa la situació social d'aquesta ciutat i supervisar sobre el terreny l'actuació de l'empresa catalana Grup TCB. La delegació també havia estat convidada a assistir a l'Audiència pública "Víctimes del desenvolupament i estat de coses

inconstitucionals", convocada per la Comissió de Drets Humans del Senat de la República de Colòmbia i diferents organitzacions socials de Buenaventura.

El viatge va ser impulsat per la Taula Catalana per la Pau i els Drets Humans a Colòmbia¹, espai de concertació format per ONG, sindicats i administracions públiques, sorgit l'any 2002. El 2014, la Taula va decidir realitzar un estudi sobre els efectes i conseqüències de la inversió de l'empresa catalana Grup TCB, accionista majoritari de la terminal de contenidors TCBuen al port de Buenaventura. Els resultats de l'estudi "Setge a les comunitats. Els impactes d'una empresa catalana, Grup

1 La visita va ser possible econòmicament gràcies al suport de l'Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament i l'Ajuntament de Barcelona. Cal destacar que els viatges dels representants públics i institucionals van ser sufragats per les seves institucions o grup polític.

Informe de la visita de la delegació catalana a Buenaventura

PRESENTACIÓ, ANTECEDENTS I COMPOSICIÓ DE LA DELEGACIÓ • VISITES I REUNIONS MANTINGUDES • LA VIOLÈNCIA A BUENAVENTURA: VIOLÈNCIA ESTRUCTURAL I ARMADA • EL GRUP TCB I LA MARCA BARCELONA A BUENAVENTURA • CONCLUSIONS I RECOMANACIONS

TCB, a Buenaventura, Colòmbia”² es van presentar públicament el 26 de juny de 2015 al Parlament de Catalunya. Una delegació de representants de l’església, la política i les comunitats afectades de Buenaventura van explicar als grups parlamentaris com els plans de desenvolupament econòmic i urbanístic per a la ciutat portuària estan generant situacions de violència, amb la participació, directa o indirecta, d’empreses catalanes.

Com a resultat, tots els grups parlamentaris van expressar el seu compromís per fer seguiment de la situació. La visita a Buenaventura de la delegació catalana de representants

institucionals i socials ha volgut ser la traducció d’aquest compromís. El viatge també buscava trobar fórmules per generar vincles directes de cooperació i solidaritat entre Buenaventura i Catalunya, concretament Barcelona, donada la importància que la “marca Barcelona” té en aquesta ciutat del Pacífic.

Colòmbia ha estat i continua sent un país prioritari per a la cooperació catalana i la visita a Buenaventura ha aportat, així mateix, elements de reflexió per ajudar a definir les prioritats de cooperació institucionals i socials en l’etapa de post-conflicte a Colòmbia.

Desenvolupament; Gabriela Serra, parlamentària de la Candidatura d’Unitat Popular (CUP); Joan Maria Soler, vicepresident de la Federació d’Associacions de Veïns i Veïnes de Barcelona (FAVB); Josep Maria Fisa, representant de l’arquebisbe de Barcelona i de Justícia i Pau i Amaia García, coordinadora de la Taula Catalana per Colòmbia. Dues periodistes de eldiario.es i de la revista 5w van fer seguiment de la visita.

2 Aquesta investigació ha proporcionat informació molt valuosa per a la comprensió de la situació i l’anàlisi realitzada per la delegació. Altres documents de referència van ser: Informe “Buenaventura: Un puerto sin comunidad” del Centro Nacional de Memoria Histórica, publicat al 2015 i l’informe “La redistribución y el reconocimiento para las mujeres de Buenaventura, un imperativo ético inaplazable” realitzat i presentat a la delegació per la Red Solidaria Contra la Violencia hacia las Mujeres -Mariposas de Alas Nuevas- i la Casa de la Mujer de Bogotá.

La delegació va estar formada per la presidenta i vicepresident de la Taula Catalana per Colòmbia Michela Albarello i Tono Albareda -que són també, respectivament, directora de la Fundació Pau i Solidaritat de CCOO de Catalunya i vicepresident de Lafede.cat-, Tica Font, directora de l’Institut Català Internacional per la Pau; Julián Artacho, representant a Colòmbia de l’Agència Catalana de Cooperació al

2. Visites i reunions mantingudes³

Dia 28 abril – Buenaventura

La delegació va volar cap a Colòmbia el 27 d'abril i l'endemà va arribar a Buenaventura. Va començar la visita amb l'**Audiència Pública, convocada per la Comissió de Drets Humans del Senat de la República de Colòmbia**, "Víctimes del Desenvolupament i estat de coses inconstitucional". L'Audiència va tenir lloc a l'Auditori de la Universitat del Valle de Buenaventura i va comptar amb l'assistència d'unes 600 persones. La presidenta de la Comissió de Drets Humans del Senat, Sofia Gavira, va inaugurar oficialment l'Audiència juntament amb el senador convocant de l'acte

i vicepresident del Senat, Alexander López. També van intervenir-hi altres autoritats locals i departamentals, com l'alcalde o el bisbe de Buenaventura. Nacions Unides -NNUU- va participar-hi a través del director de l'Oficina de l'Alt Comissionat per als Drets Humans -OACNUDH-, Todd Howland.

A la segona part de l'Audiència, la delegació va escoltar els testimonis i denúncies de

representants d'organitzacions i líders socials, així com de membres de les comunitats afrocolombianes i indígenes que habiten els barris de Buenaventura.

El mateix dia 28 a la tarda, la delegació va reunir-se amb membres del **Comité Inteorganizacional de Buenaventura**: representants de la Pastoral Afrocolombiana, Proceso de Comunidades Negras, Servicio

3 Per raons de seguretat, no es citen els noms de les persones veïnes dels barris, representants socials i líders comunitaris.

Informe de la visita de la delegació catalana a Buenaventura

6

PRESENTACIÓ, ANTECEDENTS I COMPOSICIÓ DE LA DELEGACIÓ • VISITES I REUNIONS MANTINGUDES • LA VIOLÈNCIA A BUENAVENTURA: VIOLÈNCIA ESTRUCTURAL I ARMADA • EL GRUP TCB I LA MARCA BARCELONA A BUENAVENTURA • CONCLUSIONS I RECOMANACIONS

Jesuíta a Refugiados, Colectivo Juvenil Transformando Mentes, Asociación Nomadesc, sindicat Sintraunicol, Juntas de Acción Comunal del Barrio La Cima, Barrio de Palo Seco i de los barrios de la Inmaculada y Santa Fe.

Seguidament, la delegació va tenir l'oportunitat de reunir-se amb representants dels **sindicats portuaris** de la ciutat i amb alguns membres del recent creat sindicat de treballadors de TCBuen.

Dia 29 abril – Buenaventura

La primera reunió del dia va ser amb Jesús Hernando Rodríguez, **Personero de Buenaventura** (càrrec similar al Síndic de Greuges).

A la reunió amb el **Concejo Distrital** (Equip de Govern de l'Alcaldia) van ser-hi presents el 1r i 2n vicepresident i altres regidors i regidores del Concejo.

Alhora, cal destacar que la delegació va intentar insistentment entrevistar-se amb l'alcalde de Buenaventura, Eliécer Arboleda, però no va ser rebuda.

La delegació també es va reunir amb el gerent de l'**empresa TCBuen**, Miguel Ruiz, amb

el responsable de Recursos Humans, Carlos Alberto Rosales, i la coordinadora de Gestió Social, Ana Lida Mosquera.

Posteriorment, el **bisbe de Buenaventura**, Héctor Epalza, i el **director de la Pastoral Social** de la Diócesis, John Reina, van rebre la delegació.

Informe de la visita de la delegació catalana a Buenaventura

7

PRESENTACIÓ, ANTECEDENTS I COMPOSICIÓ DE LA DELEGACIÓ • VISITES I REUNIONS MANTINGUDES • LA VIOLÈNCIA A BUENAVENTURA: VIOLÈNCIA ESTRUCTURAL I ARMADA • EL GRUP TCB I LA MARCA BARCELONA A BUENAVENTURA • CONCLUSIONS I RECOMANACIONS

El dia 29 va finalitzar amb la trobada amb representants de la **Red Mariposas de Alas Nuevas** de Buenaventura i de la **Casa de la Mujer** de Bogotá, que van presentar a la delegació l'informe: *“La redistribución y el reconocimiento para las mujeres de Buenaventura, un imperativo ético inaplazable”*.

Dia 30 abril – Buenaventura

L'últim dia a Buenaventura es va dedicar a visitar la badia i diferents barris de la ciutat, i ser testimonis de primera mà de l'estat d'abandonament que pateixen els ciutadans i ciutadanes de Buenaventura. Així, la delegació va visitar en llanxa els **esteros de l'Aguacate i San Antonio**, i a peu, els **barris de San José**, primer barri “guanyat al mar”, el **barri de La Inmaculada**, que limita amb l'empresa TCBuen, els carrers que comprenen **l'espai humanitari Puente Nayero** i el **barri d'Isla de la Paz**, travessat per la Via Alterna-Interna.

Dia 1 maig – Bogotá

Alejandro Matos, director d'**Oxfam Intermón**, i Federico Subirats, responsable de l'**oficina comercial de la Generalitat a Bogotá**, van reunir-se amb la delegació.

responsable del disseny del Màster Pla de Buenaventura, que va fer impossible incloure-la a l'agenda.

Dia 2 maig – Bogotá

La delegació va mantenir trobades amb Gonzalo Sánchez, director del **Centro de Memoria Histórica** i els responsables d'altres àrees del centre, María Emma Wills i Álvaro Villarraga.

També amb la **directora d'ONU dones i coordinadora resident de NNUU a Colòmbia**, Belén Sanz.

Cal destacar que la delegació va demanar cites amb la Fiscalia General, el Ministeri de l'Interior i la Conselleria Presidencial per als Drets Humans, però no va obtenir resposta. I una resposta massa tardana de l'empresa Esteyco,

3. La violència a Buenaventura: violència estructural i armada

3.1 Context social i econòmic

La delegació va ser testimoni de primera mà de la preocupant situació social i econòmica de Buenaventura i de l'abandonament històric per part de l'Estat, que pateixen els habitants de la ciutat. No existeix un cens recent de població, però es calcula que la ciutat té aproximadament 400.000 habitants, dels quals un 90% és població afrocolombiana o negra i un percentatge significatiu de població indígena. La gran majoria de la població viu en la pobresa, entre el 60% i el 80%, segons les fonts.

Una ciutat d'aquestes dimensions no disposa d'un hospital públic de segon nivell i la població es veu obligada desplaçar-se tres hores fins a l'hospital més proper de Cali. La cobertura sanitària és completament deficitària, les taxes de mortalitat materna i infantil són elevades i malalties com el dengue o la malària tenen una alta incidència.

Una ciutat que, tot i comptar amb abundats recursos hídrics, ja que hi desemboquen nombrosos rius, no proporciona de manera continuada aigua potable a la gran majoria dels barris, un dret humà fonamental. Només en disposen alguns dies i hores de la setmana: tres hores d'aigua potable al dia de mitjana, segons denuncien les organitzacions socials⁴. La situació no és la mateixa per a les instal·lacions portuàries, que gaudeixen d'aigua potable les 24 hores del dia.

4 Un dia després de la visita de la delegació les autoritats locals van decretar estat de calamitat pública per la manca d'aigua potable.

Informe de la visita de la delegació catalana a Buenaventura

PRESENTACIÓ, ANTECEDENTS I COMPOSICIÓ DE LA DELEGACIÓ • VISITES I REUNIONS MANTINGUDES • LA VIOLÈNCIA A BUENAVENTURA: VIOLÈNCIA ESTRUCTURAL I ARMADA • EL GRUP TCB I LA MARCA BARCELONA A BUENAVENTURA • CONCLUSIONS I RECOMANACIONS

Tanmateix, Buenaventura és el principal port del país i un dels més importants del Pacífic americà, i genera ingents beneficis a les empreses que hi han invertit. El govern colombià té l'objectiu de convertir-lo en la punta de llança d'un país amb una economia moderna i competitiva, amb la mirada posada a l'àrea Àsia-Pacífic i EEUU, però sense invertir un peso en el desenvolupament social dels habitants de la ciutat. Colòmbia forma part de l'Aliança del Pacífic, espai de comerç interregional i cooperació duanera amb Mèxic, Xile, i Perú, i participa del Pla IIRSA -Iniciativa per a la Integració de la Infraestructura Regional Sud-americana.

Per a la delegació, el contrast que produeix aquesta situació és violent i va quedar plasmat de manera molt evident amb la visita que va fer el vicepresident del Govern colombià a Buenaventura. Mentre es desenvolupava l'Audiència Pública convocada pel Senat de la República, que volia cridar l'atenció sobre l'estat d'abandonament i violència amb què conviuen cada dia els habitants de la ciutat, el

vicepresident Vargas Lleras inaugurava una nova fase de l'ampliació de les infraestructures de l'empresa TCBuen.

3.2 La violència i les seves causes

Els habitants de Buenaventura expliquen que, fins a mitjans dels anys 90, Buenaventura i en general tot l'àrea del Pacífic havien viscut relativament al marge del conflicte armat. La majoria dels testimonis que va escoltar la delegació denunciaven que la violència va començar a patir-se especialment a partir de la privatització del port i l'arribada dels projectes d'expansió portuària. Testimonis d'habitants del barri de La Inmaculada, on es troba l'empresa TCBuen, explicaven que, durant uns anys, la violència va acarnissar-se amb la població del barri, i que van viure en un clima de terror constant. Va ser després, "i sense pràcticament adonar-se'n", expliquen alguns d'ells, que van veure que una terminal portuària havia estat construïda al costat de casa seva.

La greu crisi humanitària i de drets humans que pateix la ciutat fa més de 15 anys que és denunciada per organismes i organitzacions nacionals i internacionals. El 2009, la Cort Constitucional va determinar que els drets fonamentals de la població afrocolombiana desplaçada dins del país estaven sent "*massivament i contínuament desconeguts*", i va identificar Buenaventura com un cas emblemàtic. La Defensoria del Poble de Colòmbia ha emès almenys set informes, on adverteix sobre el risc imminent d'abusos contra la població de la ciutat. El 2013, el Defensor del Poble de Colòmbia va denominar la situació de crisi humanitària. La Comissió Interamericana de Drets Humans ha declarat que la situació de la població afrocolombiana a Buenaventura "constitueix una crisi humanitària i de drets humans".

Les dades de la violència difereixen segons les fonts, però totes són aclaparadores. El Registre Únic de Víctimes de la Unitat de

Víctimes del Govern colombià⁵ per al municipi de Buenaventura (que inclou àrees rurals) comptabilitza, a data de març de 2016, un total de 192.898 persones víctimes d'un ampli ventall d'accions de violència. Principalment, de desplaçament forçat: 170.106 persones, de les quals un 53% són dones; 10.590 homicidis, el 45% de dones i 1.739 desaparicions forçoses, 47% de dones⁶.

Les organitzacions de dones i NNUU assenyalen que Buenaventura és un dels llocs on més feminicidis i violència sexual es produeix⁷. El 50% dels casos de violència sexual de tot el departament del Valle del Cauca estan registrats només a Buenaventura.

Altres fonts, com Medicina Legal, indiquen que entre 1990 i 2014 es van cometre 5.047 homicidis a Buenaventura, més del 70% ocorreguts a partir de l'any 2000. Les organitzacions de drets humans van informar durant l'Audiència Pública, que tenen un registre de 8.700 assassinats i 2.100 desaparicions en els últims 15 anys, però destaquen que aquestes dades són un subregistre de la realitat i que molta gent no s'atreveix a denunciar.

Durant la intervenció a l'Audiència Pública, el responsable de l'OACNUDH Howland va afirmar que Buenaventura és un exemple de violació sistemàtica dels drets humans de la seva població i que, tot i el descens de les xifres d'assassinats, encara és massa alt. Només entre gener i abril de 2016, l'OACNUDH ha comptabilitzat 23 persones assassinades. El Govern colombià atribueix aquesta baixada a l'increment de forces de seguretat que ha enviat a la ciutat. S'ha de fer constar que aquest augment d'efectius de l'exercit i policia

a la ciutat és va realitzar després d'una gran campanya internacional de denúncia, liderada per Human Rights Watch. Però Howland assenyala que el descens també pot tenir altres causes, com ara, la consolidació del poder d'una part dels grups il·legals que operen a la ciutat. El Personero de Buenaventura afirma que en realitat és una falsa aparença perquè, per exemple, el nombre de desaparicions augmenta.

El Registre Únic de Víctimes també comptabilitza que 6.343 persones, la meitat dones, han rebut amenaces. Un alt percentatge de les persones dels barris i organitzacions amb les que es va reunir la delegació afirmen rebre o haver rebut amenaces, i que continua sent una pràctica habitual als barris. Un veí del barri de Santa Fe de la comuna 5 va dir, durant l'Audiència, que esperava que la seva declaració pública no tingués conseqüències.

El reclutament i utilització de nens, nenes i adolescents, la tortura, les extorsions o el segrest són altres fets violents que han estat

- 5 Que comptabilitza els anys que inclou la Llei de víctimes, a partir de 1985.
- 6 Informe "La redistribución y el reconocimiento para las mujeres de Buenaventura, un imperativo ético inaplazable".
- 7 Tot just un dies abans de l'arribada de la delegació es va celebrar el "Fòrum internacional sobre feminicidis en grups etnitzats i racialitzats: assassinats de dones i acumulació global".

reportats i que han fet de Buenaventura una de les ciutats més violentes del món.

Aquesta violència és exercida principalment per grups armats il·legals. Durant els anys 90, va existir un control important per part de la guerrilla FARC. Des de principis del 2000, els grups paramilitars operen al nucli urbà, i després de la desmobilització, l'any 2004, del principal grup paramilitar a la zona, el Bloque Calima de las Autodefensas Unidas de Colombia -AUC-, el control de la ciutat per part de grups neoparamilitars o successors del paramilitarisme és pràcticament total. Les organitzacions socials denuncien que hi ha 60 barris controlats per aquestes bandes.

L'Estat no ha impedit l'avanç d'aquesta estratègia. Les forces estatals, per acció o per omissió, han permès la consolidació del paramilitarisme, i també l'exèrcit nacional ha estat repetidament assenyalat com un dels principals violadors dels drets humans.

Evidentment, el narcotràfic té molt a veure amb la situació de violència, però no ho explica tot. Tal com recull l'informe *"Buenaventura: Un puerto sin comunidad"* del Centro Nacional de Memoria Histórica, amb qui la delegació va reunir-se: *"Ningú dubta que el narcotràfic és una activitat bastant difosa a Buenaventura i que és un dels determinants econòmics més rellevants de la violència armada que castiga la ciutat portuària. Tanmateix, una cosa és acceptar que el narcotràfic existeix i juga un rol nefast a la ciutat, i una altra molt diferent és reduir les complexitats del conflicte armat local únicament a una disputa territorial pel control de les rutes del narcotràfic, com intenten fer algun mitjans i funcionaris públics"*. I continua: *"En conclusió, d'acord amb les comunitats locals, a Buenaventura s'estan rentant actius mitjançant activitats lligades principalment al circuit portuari. Per això, narcotraficants i altres homes de negocis utilitzen la violència, fan un ús irregular d'agències de l'Estat i s'apropien d'espais públics com a estratègies complementàries per a la realització de les seves*

inversions. D'aquesta manera, a Buenaventura, s'ha conformat una xarxa il·legal que permet realitzar aquest tipus de negocis, i en la que, segons sembla, participen narcotraficants, grups armats il·legals, funcionaris de diferents agències de l'Estat i empresaris locals".

Els líders socials i alguns representants institucionals entrevistats denuncien que la situació de violència és una estratègia per fer fora els habitants del centre i altres zones de la ciutat i aconseguir que la gent abandoni el seu territori; un territori que amb molt d'esforç van guanyar al mar. El Personero de Buenaventura afirma que, tot i no haver-hi fets probatoris ni dades oficials, és una evidència que la violència es presenta als sectors amb vocació portuària.

Denuncien també que s'està eradicant la cultura afrocolombiana, que és la principal font de resistència de les comunitats per aplanar el camí als projectes d'expansió portuària, en benefici dels capitals privats. No es consideren víctimes de la violència, sinó "víctimes del

desenvolupament". El bisbe de Buenaventura alerta que les víctimes no aguanten més i que per poder tenir esperança en el futur, necessiten una reparació immediata.

3.3 Els megaprojectes

A continuació, una llista d'alguns dels principals megaprojectes que ja estan en marxa o es projecta construir:

- L'ampliació de la Sociedad Portuaria Regional -SPRBUN-, que preveu una gran expansió per passar de 10 milions de tones de càrrega a l'any, a 18 milions el 2033.
- L'ampliació de la Terminal de Contenidors de Buenaventura -TCBuen-.
- El Moll Portuari Bahía de la Cruz -Malecón- i complex turístic i hotelier sobre els antics barris de baixamar.

- Ciudadella San Antonio, macroprojecte d'habitatge per treure de la ciutat i reubicar a més de 3000 famílies lluny del mar.
- La Via Alternativa Interna que complementa l'activitat portuària de TCBuen i SPRBun per facilitar l'accés al port del trànsit pesat i que ha dividit en dos alguns dels barris per on passa.

- El Port Industrial de Aguadulce, un port amb diferents funcions que s'especialitzarà en moviment de càrrega de carbó i contenidors situat a l'altre costat de la badia i que ha necessitat la construcció de 21,5 km de carretera.

- El Moll Cimiter situat en un barri de la comuna 5, que opera amb ciment i amb càrrega vegetal i mineral.
- L'emmagatzematge de carbó a cel obert, enmig de la ciutat, que provoca contaminació a l'aigua de consum domèstic, de la badia i dels peixos.
- Port Industrial Delta del Río Dagua que es situarà en zona rural i afectarà a comunitats amb titulacions col·lectives.
- El complex portuari de Puerto Solo que a més de terminal de contenidors tindrà terminals per a petroli, gas o butà. Les comunitats afectades per aquest projecte són els barris Punta del Este, Santa Cruz i La Inmaculada, de la comuna 5 que es troben ja molt afectats per l'empresa TCBuen.
- Centre de Productivitat de la Pesca.
- Centre de Productivitat de la Fusta.

- Centre d'Activitats Econòmiques - CAE.
- Aeroport Internacional de Càrrega.
- Port Internacional de Càrrega.
- Port d'Aigües Profundes (Bahía Málaga).

3.4 Les converses de pau entre el Govern colombià i les guerrilles

La delegació va mantenir diferents trobades amb membres de NNUU i de la comunitat internacional per analitzar l'impacte que un possible i més que desitjable acord final entre el Govern colombià i les guerrilles de les FARC i l'ELN pugui tenir sobre la violència que pateix Buenaventura. Paradoxalment, cap dels analistes consideren que la finalització d'aquest conflicte armat canviarà res, ja que l'origen dels conflictes a Buenaventura no té a veure amb el conflicte estat-guerrilla. Per contra, l'àrea del Pacífic que engloba Buenaventura és una de les zones

crítiques del post-conflicte, i més d'un analista preveu que aquesta situació pot agreujar-se encara més i que Buenaventura pot arribar a convertir-se en un "boomerang" per al procés de pau.

A Buenaventura, les converses de pau a L'Havana es viuen com quelcom totalment aliè. Volem fer notar que no es van esmentar en cap de les converses que va mantenir la delegació.

4. El Grup TCB i la marca Barcelona a Buenaventura

El Grup TCB -Terminal de Contenidors de Barcelona- és un dels operadors de terminals portuàries més importants d'Europa. Té la seu social a Catalunya i una de les seves terminals més importants és la del port de Barcelona. Opera a diversos països, entre els quals hi ha Colòmbia, on va començar a operar el 2011. El Grup TCB és l'accionista majoritari de l'empresa TCBuen -Terminal de Contenidors de Buenaventura-.

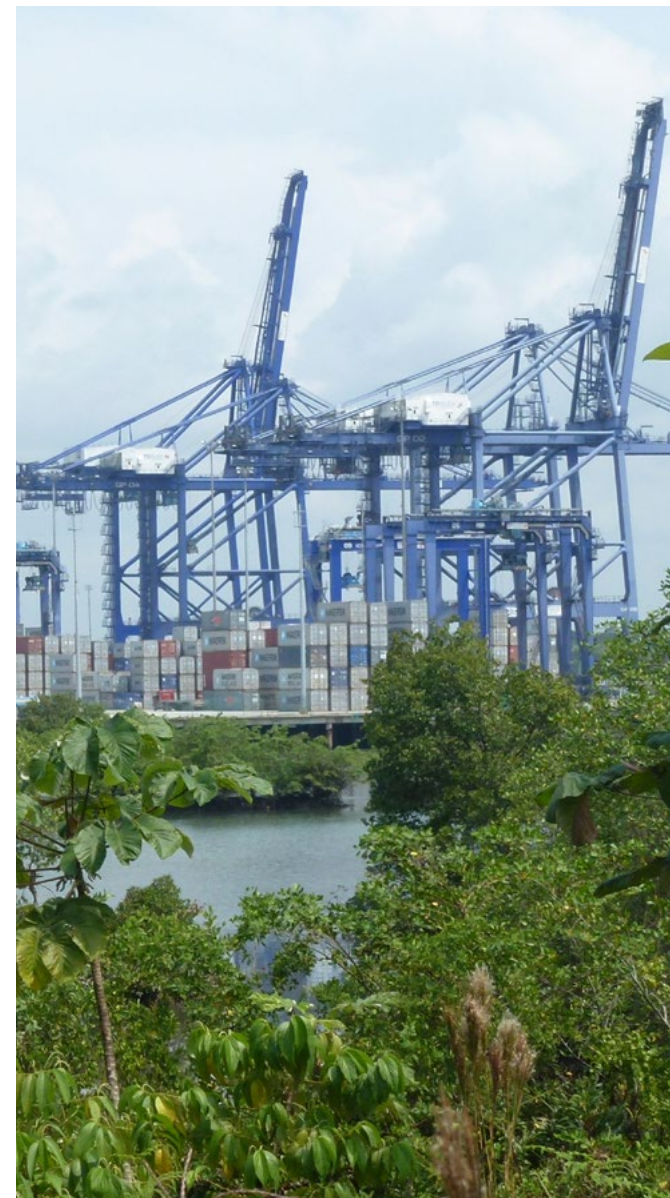
A més de la presència catalana del Grup TCB, la firma espanyola i catalana Esteyco va ser contractada per realitzar el Màster Pla per ordenar i donar coherència al creixement del

port i la ciutat, amb l'horitzó de 2050. L'equip d'Esteyco va comptar amb ex-càrrecs d'anteriors governs de l'Ajuntament de Barcelona i la Generalitat de Catalunya.

4.1 El Grup TCB

El Grup TCB és l'accionista majoritari de l'empresa TCBuen -Terminal de Contenidors de Buenaventura- amb el 60% de les accions. L'altre gran soci de l'empresa TCBuen és el Grup Empresarial del Pacífic (GEPESA), propietat de l'empresari Oscar Isaza, amb un 31% de les accions. La resta d'accions es reparteixen entre una participació institucional de la Corporación Autónoma Regional del Valle del Cauca, l'alcaldia de Buenaventura i accionistes minoritaris. El Grup TCB és l'encarregat també de proporcionar l'assistència tècnica i operativa a TCBuen.

Recentment, la companyia holandesa APM Terminals del Grup Maerks ha comprat el 60%

de les accions del Grup TCB. Aquest procés de compra es va tancar just unes poques setmanes abans que la Interpol llancés una ordre de recerca i captura contra el que era l'accionista majoritari del Grup TCB, Ángel Pérez-Maura. La Fiscalia de Guatemala i la Comissió Internacional contra la Impunitat de NNUU acusen Pérez-Maura de greus delictes de corrupció per haver pagat més de 20 milions d'euros al llavors president de Guatemala, Otto Pérez Molina, a canvi d'aconseguir el contracte públic de la Terminal de Contenidors Quetzal (TCQ), per més de 25 anys. Ángel Pérez-Maura va ser també, fins uns dies abans de la visita de la delegació, el president de la Junta Directiva de TCBuen.

El soci local del Grup TCB a Buenaventura i impulsor del projecte, amb el qual ha establert una sòlida aliança estratègica, és el Grup Empresarial del Pacífic (GEPSA) que té el 31% de l'accionariat. GEPSA pertany a la família Isaza Pinzón i està presidida per Oscar Isaza, un home amb molt poder a Buenaventura, una figura molt controvertida pels orígens de la

seva fortuna i que, en el seu dia, la policia va relacionar amb el narcotràfic.

L'empresa TCBuen va aconseguir una concessió de l'Estat per 30 anys, que va ser ampliada a 38 per haver realitzat algunes inversions. TCBuen es troba situat a l'estero de l'Aguacate i com té una profunditat limitada, obliga a successius dragatges perquè hi puguin arribar vaixells, cada vegada amb més calat. A mig termini el canal d'accés a Buenaventura es tornarà obsolet ja que els vaixells són cada vegada més grans, tal com afirma el Màster Pla 2050. L'empresa assegura que això no és un problema ja que efectuen maniobres de gir innovadores a l'arribada dels vaixells.

L'empresa afirma haver obtingut totes les llicències medioambientals necessàries, i argumenta que per cada hectàrea de manglar destruïda per la construcció de la terminal, en va replantar 10, però en zona rural, per tant, la població afectada directament no pot gaudir d'aquesta replantació. Altres fonts plantegen

que el procés d'obtenció de llicències va estar plena de contradiccions i de beneficis cap a TCBuen.

La delegació va poder verificar que l'impacte ambiental ha estat considerable. Els successius dragatges de les empreses portuàries, l'acumulació de carbó a cel obert, o la manca d'un sistema municipal de clavegueram han provocat que la badia estigui altament contaminada. Pescadors artesanals van relatar que, a més de la contaminació, el volum de les captures ha disminuït considerablement i es veuen obligats a sortir fora de la badia. Després de l'inici de l'activitat de transport de contenidors, els pescadors i les piangüeras -dones que recullen pianguas, una mena de mol·lusc, com a *modus vivendi*- han perdut l'accés als estuaris i els manglars. També que hi ha zones en què no els està permès pescar i que pateixen assetjament constant per part de la seguretat de l'empresa.

La delegació ho va poder comprovar directament ja que va ser retinguda per una d'aquestes patrulles de seguretat mentre es trobava visitant l'estero de l'Aguacate en llanxa i se li va prohibir fer fotos. L'únic pescador que va veure la delegació en aquella zona estava participant en un estudi que realitzava la mateixa empresa.

L'empresa assegura que genera entre 350 i 400 llocs de treball directes i una xifra similar d'indirectes i que, en alguns moments, com en fases de construcció, poden arribar a ser 2.000. També que s'ofereix als treballadors i treballadores possibilitats de formació i capacitat dins de l'empresa.

Els treballadors amb els que es va reunir la delegació van relatar que, al començament, tenien moltes esperances de que, pel fet de ser una empresa espanyola, les seves condicions de treball fossin millors que les d'altres empreses locals. Tanmateix, van informar de llargues jornades de treball, fins a 10 o 12 hores,

amb torns molt superiors als regulats per llei i problemes per realitzar els descansos obligatoris, accedir al dinar durant la jornada laboral o demanar baixes mèdiques.

També van subratllar que sempre ha existit un ambient d'intimidació i de pràctiques antisindicals, però, tot i així, prop de 70 persones van decidir sindicar-se al Sindicat Nacional de Treballadors de Branca i Serveis de la Indústria del Transport i Logística de Colòmbia.⁸ La mateixa constitució del sindicat ha estat excusa per a una persecució directa dels treballadors, que han volgut formar part del sindicat.

Així mateix, afirmen que a TCBuen els càrrecs mitjos no són persones de Buenaventura, sinó portades de fora. També que entre els alts càrrecs de l'empresa, hi ha un gran percentatge de militars retirats.

8 El 10 de maig RCN Radio informava que 500 treballadors de TCBuen van protestar davant l'empresa per demanar millores a les seves condicions laborals.

Les comunitats afectades tampoc no han vist que s'hagin complert els plans d'ocupació que l'empresa va prometre. Aquesta denúncia és corroborada pel Personero i figures de l'església de Buenaventura.

L'empresa assegura que el 2015 va pagar 26 mil milions de pesos en impostos a l'estat colombià i que és aquest el responsable d'invertir-los a la ciutat. Són conscients, en tot cas, que els recursos no arriben a la comunitat, però que ells no són responsables de l'administració que l'Estat fa dels diners i les inversions. Concreten que el gran problema que té l'empresa amb les comunitats és la manca de comunicació i expressen haver adquirit el compromís de fer més esforços en aquest sentit.

TCBuen no va realitzar un procés de consulta prèvia per iniciar el seu projecte. L'empresa afirma que no estaven obligats a fer-la. Fonts locals manifesten que el més indignant és que va ser el Govern qui va dir que no calia consulta prèvia, que allà no hi havia comunitat. Però la

Cort Constitucional va establir, a l'acte 234, el dret de les comunitats negres a ser consultades i va sol·licitar al Ministeri de l'Interior i a l'alcaldia quins havien estat els processos de consulta i participació establerts a les comunes 5 i 6 davant dels projectes que els afecten, qüestió que encara no ha estat contestada.

Nombrosos organismes nacionals i internacionals han denunciat que els successius governs colombians han vulnerat tota la legislació sobre consulta prèvia, lliure i informada per als pobles indígenes i tribals en estats independents, que estableix el Conveni 169 de l'OIT, incorporat al bloc constitucional colombià, i la Llei 70 específica per a la població afrodescendent.

4.2 La violència a la Comuna 5

La comuna 5, on es va construir TCBuen, ha patit la violència molt durament. El 2005, quan es començaven els tràmits per construir

TCBuen, 12 joves del barri Punta del Este van ser massacrats per grups paramilitars⁹. El 2007, enmig d'un context molt violent, TCBuen va començar a comprar propietats al barri de la Inmaculada. El 2008 era assassinat el vicepresident de la Junta d'Acció Comunal del barri de Santa Cruz. Entre 2008 i 2010 els assassinats van continuar, i se'n van reportar 46. A més del degoteig continu de desplaçaments, hi ha hagut desplaçaments massius, com les 151 persones del 2011, o les 265 famílies amb 1.111 persones del 10 de novembre de 2012. El 2014, un incendi va arrasar 35 habitatges al barri de Santa Fe, deixant 196 famílies al carrer; era el tercer incendi de l'any.¹⁰

Algunes fonts indiquen que, quan van començar els treballs de construcció de la terminal, es va trobar una fossa comuna amb cossos, que

l'empresa no va voler destapar. L'empresa sempre ha negat aquest fet.

L'empresa nega rotundament que s'hagi forçat la marxa de famílies. Assegura que la construcció de la terminal va afectar només 33 famílies, a qui es va facilitar un habitatge en una altra zona de la ciutat, i que l'ampliació de la terminal no provoca més afectacions.

Habitants del barri de La Inmaculada expliquen que actualment a la comuna 5 no existeix confrontació i que les coses estan calmades, però que la raó principal és el domini territorial per part d'un dels actors armats.

4.3 Empitjorament de les condicions de vida

Els habitants dels barris de la Comuna 5 denuncien greus impactes provocats per l'activitat de TCBuen i un empitjorament de les seves condicions de vida:

⁹ A l'Audiència Pública del 28 d'abril, el Senat va realitzar un homenatge pòstum als 12 joves i les seves mares van rebre el reconeixement institucional.

¹⁰ Fets que documenta l'informe de la Taula Catalana per Colòmbia "Setge a les comunitats".

- **Afectacions dels habitatges** per els tremolors i les vibracions produïdes per l'activitat portuària.

El dèficit d'habitatge és un problema a la ciutat i els habitants dels barris denuncien la por constant de veure les seves cases afectades pels tremolors provocats per l'activitat de TCBuen.

Durant l'Audiència Pública, una de les veïnes del barri va denunciar que, només feia 15 dies, havien col·lapsat dues cases. Durant la visita al barri de La Inmaculada, la delegació va poder observar esquerdes importants en alguns habitatges i el buit que va deixar la casa d'una parella d'avis després d'enfonsar-se completament. L'empresa no reconeix la seva responsabilitat en aquesta situació i només va arribar a assumir el pagament dels tres primers mesos de lloguer del nou habitatge. Els veïns del barri reclamen a l'empresa la compra d'un nou habitatge per

a la parella d'avis, ja que no compten amb mitjans econòmics per fer front al lloguer.

TCBuen afirma que realitzen controls habituals que demostren que la vibració que provoca l'activitat de l'empresa no afecta els habitatges i justifica que la majoria de cases estan assentades en terrenys molt fràgils, construïdes sense fonaments sòlids i que per això s'esquerden.

- **La contaminació acústica.** Els habitants asseguren que el soroll que provoca l'acumulació de contenidors a 20 metres dels seus habitatges és insuportable. Durant l'Audiència Pública, moltes dones del públic cridaven que els seus fills s'estan quedant sords. L'empresa assegura que els nivells de soroll estan per sota de la normativa i que han adoptat algunes mesures, com limitar les hores operatives en les zones més properes.
- **Vessaments irregulars de líquids,** com el clavegueram d'aigües residuals, que

l'empresa aboca al barri de Santa Fe, documentat mitjançant fotos presentades a l'Audiència. L'empresa afirma que són aigües de pluja i que tenen en marxa un pla per millorar la situació.

Altres impactes que denuncien els habitants dels barris, a més de l'afectació de l'activitat pesquera tradicional i pèrdua d'ingressos econòmics explicada més a dalt, són: la pèrdua d'espais comunitaris recreatius molt importants per a les joves generacions o la inseguretat vial que provoca Via Alterna Interna, que divideix en dos alguns dels barris.

4.4 Màster Pla de Buenaventura 2050 i la Marca Barcelona

En 2013 Findeter, una societat d'economia mixta vinculada al Ministeri d'Hisenda colombià va encarregar la realització del Màster Pla 2050, per ordenar i donar coherència al creixement del port i de la ciutat amb l'horitzó de l'any 2050.

Findeter va fer l'encàrrec a la firma espanyola i catalana Esteyco, la qual va comptar amb un equip d'urbanistes que havien ocupat càrrecs en anteriors governs de l'Ajuntament de Barcelona i la Generalitat de Catalunya. L'exalcalde Jordi Hereu o l'exregidor d'urbanisme Manuel García Bragado van ser alguns dels seus integrants, amb la idea de traslladar la marca Barcelona a Buenaventura.

El Màster Pla va posar de manifest que, a llarg termini, els ports hauran de sortir de la ciutat i anar a aigües més profundes, fet que no ha agradat entre un sector empresarial vinculat al port. Però malgrat això, el Màster Pla no ha qüestionat els projectes existents ni les inversions en curs, sinó que ha intentat donar una certa planificació i coherència als projectes, amb la perspectiva de l'any 2050. Les veus crítiques denunciaven que el model que plantejà el Màster Pla destruiria la principal funció d'una ciutat: ser l'espai de trobada entre persones, grups i cultures diferents i un lloc per al gaudi i per a la satisfacció de les necessitats humanes.

L'elaboració del Màster Pla no va comptar amb un procés participatiu i de concertació amb les comunitats afectades pels projectes, ni tampoc amb un reconeixement dels drets ètnics de les comunitats negres, que històricament han poblat Buenaventura. El director de l'OACNUDH així ho va manifestar durant la seva intervenció a l'Audiència Pública. I el mateix Concejo Distrital ho va reconèixer a la reunió que va mantenir amb la delegació.

Un dels objectius de la delegació era confirmar si el Màster Pla passarà a formar part del nou Pla d'Ordenament Territorial de Buenaventura, i si l'empresa i equip encarregats de fer-ho serien els mateixos, tal com estava previst. Però com s'assenyala al capítol 2, ni l'Alcalde de Buenaventura ni els responsables de l'empresa Esteyco a Bogotá van voler rebre la delegació, i les informacions obtingudes dels membres del Concejo Distrital van ser molt vagues. Per tant, aquesta informació no va poder ser verificada.

Tampoc no va poder ser corroborat si l'empresa Aigües de Barcelona té previst alguns tipus d'actuació a la zona. Fonts locals apunten que l'empresa s'ha interessat pel Pla Departamental de l'Aigua, pla que gestionarà i distribuirà l'aigua obtinguda de les conques hidràuliques del municipi de Buenaventura cap a la resta del departament del Valle del Cauca.

5. Conclusions i recomanacions

A Buenaventura s'està fent negoci enmig d'una misèria i violència extremes. Els diferents governs colombians han posat els interessos econòmics, de les grans corporacions i dels inversors estrangers, per sobre de la defensa de la vida, del medi ambient, del territori i la integritat cultural de les comunitats que ancestralment l'han habitat.

És en aquest context que l'empresa Grup TCB realitza els seus negocis. La inversió del Grup TCB s'ha desenvolupat en un entorn de greu violació dels drets humans, de violència i d'expulsió de les comunitats negres que ancestralment han habitat els territoris que ocupa TCBuen. És molt improbable que l'empresa no s'estigui aprofitant, de manera directa o indirecta, d'aquesta situació de violència i, per tant, està contribuint a la

perpetuació del cicle de violència i de violació dels drets humans.

A més, està provocant danys directes als habitants de la comuna 5 i un empitjorament de les seves condicions de vida.

Els successius governs colombians han vulnerat la legislació sobre consulta prèvia, lliure i informada per als pobles indígenes i tribals, que estableix el Conveni 169 de l'OIT, incorporat al bloc constitucional colombià, i la Llei 70 específica per a la població afrodescendent. És totalment injustificable que membres de l'actual govern qualifiquin la consulta prèvia com un mecanisme d'extorsió dels inversors i un mal de cap per a l'execució dels projectes¹¹.

TCBuen hauria d'actuar de manera responsable i proactiva per complir la legislació colombiana, les resolucions de la Cort Constitucional, així

com la legislació internacional per evitar danys a les comunitats i ser respectuosa amb els drets humans. En aquest sentit, també genera danys col·lectius a les comunitats afrocolombianes que han habitat tradicionalment els barris sobre els que es va construir.

Els danys que pateixen les comunitats negres de la comuna 5 s'han d'emmarcar dins els danys col·lectius soferts per les comunitats negres a Buenaventura. Els danys causats per TCBuen se sumen als provocats pels altres projectes d'expansió portuària, i a una situació d'abandonament, violència i pressió sobre la població perquè abandoni la ciutat, que l'Estat no ha impedit ni solucionat.

Tenint en compte tot això, la delegació catalana realitza les següents recomanacions¹²:

5.1 A l'empresa Grup TCB

- No s'ha d'iniciar cap altra fase d'ampliació de TCBuen mentre no es faci la consulta prèvia i s'acordi la reparació integral de danys individuals i col·lectius, causats, fins a data d'avui, a les comunitats de Buenaventura.
- Aquestes mesures de reparació integral pels danys col·lectius i individuals causats serien, entre d'altres:
 - Un procés de reubicació acordat amb les famílies més afectades per TCBuen, que prioritzi els drets de la comunitat a decidir on vol viure i tenir un habitatge digne. Aquest procés ha de ser acordat amb les comunitats reconegudes per les autoritats del territori i les organitzacions socials legitimades per la comunitat.
 - Els abocaments d'aigües, ja siguin residuals, de productes químics o de pluges, als barris adjacents han d'aturar-se i s'ha de proporcionar un sistema propi de clavegueram que no aboqui a la badia.

11 Aquestes paraules van ser pronunciades pel vicepresident de Colòmbia, Vargas Lleras i feia referència a l'ampliació de l'aeroport de Buenaventura, tot just uns dies abans de l'arribada de la delegació.

12 Les recomanacions de l'informe "Setge a les comunitats" continuen totalment vigents donat que no hi ha hagut avenços en aquest sentit.

- La realització d'un estudi per part d'un equip multidisciplinari independent que mesuri el grau de contaminació de l'estero de l'Aguacate i executi estratègies per reduir la seva contaminació.
- Com a compensació per la restricció de l'ús de l'estero com a font productiva i els beneficis que ha de brindar a la comunitat, s'ha de contractar de manera preferent els habitants de la comuna 5, mitjançant un procés de contractació transparent i de progressiva qualificació laboral. Així mateix, s'ha de fer un Pla de suport per a les iniciatives productives, per a les famílies i la comunitat que pugui generar ocupació d'acord amb la seva manera de viure i treballar.
- S'ha d'eliminar qualsevol obstacle o pràctica que impedeixi la plena llibertat sindical a TCBuen i a les empreses subcontractades i s'ha d'afavorir l'apertura de processos de concertació col·lectiva de les condicions laborals.

- L'empresa ha d'aclarir que no és còmplice de l'espiral de violència i desallotjaments als barris de la comuna 5, a partir d'una major transparència i proactivitat per resoldre la impunitat dels crims de la comuna 5.
- L'empresa ha d'actuar proactivament per complir la legislació colombiana, les resolucions de la Cort Constitucional, així com la legislació internacional, per evitar danys a les comunitats i ser respectuosa amb els drets humans.

De manera general, el Grup TCB s'ha de comprometre a fons amb el compliment dels drets humans, dels drets econòmics, socials, culturals i mediambientals, i amb la plena llibertat sindical i la concertació col·lectiva de les condicions laborals a les seves empreses participades.

5.2 A l'Estat colombià

- Ha de reconèixer la responsabilitat de les institucions i el sector privat en els danys causats a la comunitat negra de Buenaventura, i ha d'establir una política de reparació transformadora per a la població afrocolombiana.
- Ha de desmantellar de manera definitiva les estructures criminals i paramilitars que operen a Buenaventura, així com investigar els nexes que hi ha entre la força pública i aquestes estructures.
- Ha d'adoptar les mesures necessàries perquè les comunitats afrocolombianes puguin romandre en el territori de bajamar, incloent el reconeixement legal i la protecció dels seus drets sobre les terres que ocupen. També ha de garantir la protecció dels drets de la població en situació de desplaçament en el territori de bajamar de Buenaventura.

- Ha de proveir amb els recursos necessaris un Pla d'Inversions Socials que permeti superar les condicions de pobresa i necessitats bàsiques de la població de Buenaventura, amb èmfasi en el sanejament bàsic, la reconstrucció de la xarxa de salut pública i d'educació pública i programes de generació d'ingressos.
- Ha de ser garant del respecte dels convenis de l'OIT en matèria de llibertat sindical.
- Ha de donar compliment efectiu i de manera integral als mandats legislatius i jurisprudencials contemplats en el conveni 169 de l'OIT, la Ley 70 de 1993, les actuacions 004, 005 i altres de la Cort Constitucional per protegir les comunitats afrocolombianes i els seus drets. Per tant, el govern nacional ha de convocar una consulta prèvia, lliure i informada a les comunitats afectades per l'adopció dels projectes d'expansió portuària.

5.3 A les institucions catalanes

- Que es creïn de manera general mecanismes de supervisió dels impactes de les empreses catalanes a l'exterior. Concretament, la creació d'un Centre d'Avaluació i seguiment dels impactes.
- Que s'elabori un pla seguiment que supervisi de manera efectiva i contrastada l'actuació de l'empresa Grup TCB a Buenaventura.
- Que s'interpel·li el Govern colombià, a través dels diferents instruments i canals institucionals, sobre l'adopció de mesures concretes que es recomanen en aquest informe.
- Que el Govern espanyol, la Generalitat de Catalunya i l'Ajuntament de Barcelona estudiïn possibles mesures a adoptar en relació amb les seves competències sobre el port de Barcelona.
- Que l'Ajuntament adopti una actitud proactiva sobre la utilització que es fa de la "marca Barcelona" a la ciutat de Buenaventura.

Visita organitzada per

Taula Catalana per la Pau
i els Drets Humans a Colòmbia

Amb el suport de

